

Բ Ո Վ Ա Ն Դ Ա Կ Ո Ւ Թ Ի Ի Ն

	Էջ
ԱԻ. ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ.— Հայաստանին	1
ԱԻ. ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ.— «Ուստայ Կարօ» անտիպ վէպից	2
ՊԵՐՃՈՒՀԻ.— Երջանիկ, Նամակը, Մի՛ բռէք, Ես Գիտեմ, Ո՞վ Ես Դու	9
ՈՍՏԱՆԻԿ.— Բարձրագույններ	10
ԷՏՆԱ.— Փոթորիկէն վերջ	11
ԼԻՊԱՐԻՏ ՆԱԶԱՐԵԱՆՑ.— Հանդիպումներ	16
ՄԱՐԻ ԳՅԱՍՅԱՆ.— Որդեկորոյս Մայրը	17
Յ. Ս. ԼԵՒՈՆԵԱՆ.— Մրժույցներ	18
ՌԷՆ.— Մերացած Աստուածն ու Սատանան	20
* * *.— Շունիս, Ուրախարը	31
Կ. ԷՕՔՍԻՒՉԵԱՆ.— Վերջիում, Անյուսութեան, Ինչպէ՞ս	32
Յ. Տ. ՍԻՐՈՒՆԻ.— Իսկ Ապրոզները	33
Ա. Յ. ԵՐԷՑԵԱՆ.— Խարուած Եմ	46
ՈՍՏԱՆԻԿ.— Հունձը	47
ՍՕՍՎԱՆԻ.— Գիւղի Երգեր	48
Յ. ՕՇԱԿԱՆ.— Միտաք Մեծարենց	49
ԼՈՒԹԵՐ ԿՈՐԿՈՏԵԱՆ.— Քերթուածներ	66
ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ ՏԻԳՐԱՆԵԱՆ.— Սիրո իմ, Կարօս, Օտարութիւն	67
ՀՄԱՅԵԱԿ ՇԷՄՍ.— Կեանքը, Թափառաշրջիկի Յոյզեր	67
ՌԱՖԱԷԼ ՉԱՐԴԱՐԵԱՆ.— Երեքնուկ, Մայրիկ Կը Բարկանաս, Սպիտակ Գնդակը, Աստղերուն Հետ	68
ԱԼ. ՇԻՐՎԱՆՉԱԴԷ.— Գարրիէլ Սունդուկեանց	69
Յ. Տ. ՍԻՐՈՒՆԻ.— «Ազատամարտ»ի Սերունդը	73
Ռ. ԼԵՌՆԵԱՆ.— Կոմիտաս Վարդապետի Ինքնակենսագրութիւնը	83
Վ. ՄԻՆԱՍՈՐԵԱՆ.— Խորհրդային Հայաստան	87
ԱՐՏ. ԲԱԲԱԼԵԱՆ.— Մի Տարի Գերութեան Մէջ	96
ԿՈՄՍ.— Անցած, Օրերից	112
ԱՐՏ. ԱԲԵՂԵԱՆ.— Կովկասի Ժողովուրդները	120
Ռ.— Հայ Յեղափոխականի մը Յիշատակները	128
Ն. ՀԱՆԳՈՅՑ.— Սամսոնի Յուշերը	138

«ՆՈՐ ՕՐ»Ը

Հին ու նոր թերթերու խաժամուժը՝ որ Պոլիսը լեցուց սահմանադրութեան առաջին օրերուն՝ ոչ մէկ նոր խօսք չբերաւ: Նոր օրերու ու նոր յուզումներու արտայայտութիւնը չբերաւ: Սերունդ մը առաջ մարդիկ Մասիսը, Արեւելիքը, եւ մանաւանդ Հայրենիքը ստեղծեր էին, ու կրցեր էին ճամբայ մը բանալ այդ սերունդին համար: Սահմանադրութիւնը մարդիկը թմբած գտաւ. դուրսէն եկողներն ալ դեռ երակը չգտան նոր կեանքին:

Զօհրապ, հին սերունդէն մնացած ամէնէն երիտասարդը, ուզեց նոր շարժումի մը գլուխը անցնիլ: Նոր կեանքը կ'ողեւորէր զինքը, ու կ'ուզէր վերսկսիլ Հայրենիքի ձգած տեղէն:

Այդ շրջանը երեսփոխանական ընտրութեանց նախօրեակն էր: Զօհրապ ջերմ փափաք մը ունէր խորհրդարան մտնելու: Իր նախաձեռնութեամբ էր որ կազմուեցաւ, առաւելապէս հարուստներէ ու դիրք ունեցողներէ, Հայ Սահմանադրական Ակումբ մը՝ որ ընտրութեանց մէջ դեր պիտի խաղար: Զօհրապ՝ Հալաճեանի հետ՝ Պոլսոյ Հայոց թեկնածուները հռչակուեցան:

Այդ նոյն օրերուն էր որ Զօհրապ թերթ մը հրատարակելու գաղափարը յղացաւ: Նոյն իսկ խանդավառուեցաւ այդ գաղափարով, ու հանդիպածին կը հաղորդէր իր ողեւորութիւնը: Բանակցեցա՛ւ իսկ խմբագիրներու եւ աշխատակիցներու հետ: Թերթին անո՛ւն անգամ դրաւ: Նոր Օր պիտի կոչուէր ան, ու պիտի ըլլար նոր օրերու ջահակիր: Բայց Հայ Սահմանադրական Ակումբը, որուն կ'ուզէր բեռցնել նիւթական հողը, արդէն ի՛նքը կեանք չունեցաւ: Ու Նոր Օրը չձնած մեռաւ: Եւ անկէ յետոյ Զօհրապ այլեւս մամուլին հետ գործ չունեցաւ:

ԿԵԱՆՔԸ ՎԱՐԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Պոլիս հաւաքուած դաշնակցական մտաւորականութիւնը չէր կրնար հաշտուիլ այս ամայութեան հետ: Բեմ մը պէտք էր բոլորին խօսելու համար: Այդ բեմը չէր կրնար վարձու բռնուիլ. Դաշնակցութիւնը պէտք էր իր սեփական օտկանը ունենար:

Ու 1909-ի սկիզբներն էր որ պատրաստութիւններ տեսնուեցան օրաթերթ մը հիմնելու համար Պոլսոյ մէջ:

ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ ԻՆՔՆԱԿԵՆՍԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

Գրեց՝ Ռ. ԼԵՌՆԵԱՆ

1908-ի աշնան վերջերը Թիֆլիս կը գտնուէի: Օր մը Կոմիտաս Վարդապետը, որ կարճատեւնով էջմիածնէն նոյն քաղաքը եկած էր, դիմեց ինձ, խնդրելով ոուսերէնի թարգմանել իր ինքնակենսագրութիւնը, որ իրմէ ուզած էր Պետերսբուրգի ոուս երաժշտական հանդէսներէն մէկը:

Ուրախութեամբ ընդունեցի իր առաջարկը: Սակայն քանի մը օրէն ստիպուած էի թողուլ Կովկասը եւ անցնիլ արտասահման: Ուրիշ ձեռագիրներու թուին կրցայ հետս տանիլ նաեւ Կոմիտաս Վ.—ի կենսագրութիւնը, խորհելով թէ թարգմանութիւնը արտասահմանէն կը դըրկեմ իրեն: Բայց հաղիւ Ռուսիոյ սահմանը անցած, հիւանդացայ եւ հարկադրուեցայ քանի մը ամիս մնալ սանատորիումի մը մէջ: Կազդուրուելէ ետքը եկայ Պոլիս ու նորէն հոն հանդիպեցայ Կոմիտաս Վ.—ին: Յիշեցուցի իր գը-

րութեան մասին ու հարցուցի, թէ պէտք կա՞յ այժմ թարգմանելու: «Զգէ՛», ըսաւ, «Ես որ մոռցեր էի անոր մասին, ոուսերը հաւանօրէն աւելի շուտ մոռցած պիտի լինին»: «Ի՞նչ ընեմ հապա ձեռագիրը»: «Պահէ՛ քովդ, օր մը թերեւս պէտք գայ»:

Կը խորհիմ, թէ օրը արդէն եկած է: Շատոնց կ'ուզէի հրատարակութեան յանձնել այդ անպաճոյճ գրութիւնը. բայց միշտ կը յուսայի, թէ տարաբախտ արուեստագէտը կը բժշկուի իր ծանր տառապանքէն, ու այն ատեն՝ իր օգնութեամբ լրացնելով գրութիւնը՝ իրեն աւելի վայել ձեւով հրատարակութեան կը յանձնուի:

Ճակատագիրը սակայն ուրիշ կերպ տնօրինեց. խեղճ Կոմիտաս Վ.—ի վիճակը այլեւս անյուսալի կը նկատուի, ու ինքն ալ կարծես արդէն բոլորովին մոռցուած է այն հասարա-

կութենէն, որը տարիներ շարունակ հրճուան-
քի եւ ողբերգութեան ոչ մէկ արտայայտութիւն
կը խնայէր անոր համար: Անցեալները գոնէ
թերթերու մէջ երբեմն տեղեկութիւններ կը
տրուէին իր առողջական կացութեան մասին.
Իսկ այժմ, ահա զրեթէ երկու տարի է որ իր
անունը շատ քիչ կը յիշուի: Այսպէսով, ինք-
նակենսապրութիւնը արդէն տեսակ մը պատ-
մական նշանակութիւն ունի, ինչ որ ոչ միայն
կ'արդարացնէ, այլեւ անհրաժեշտ կը դարձնէ
իր հրատարակութիւնը:

Գպրոցական տեսարակէ մը փրցուած Եօթ
թերթիկներ են, որոնցմէ առաջինին վրայ գրե-
լի փութկոտ ու լայն շարժումներով եւ երկա-
թազրին մօտեցող զլխատառերով գրուած է.

ԿՈՄԻՏՍՍ
ՎԱՐԴԱՊԵՏ
ԿՈՒՏԻՆԱՅԻ
ԻՆՔՆԱԿԵՆՍԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
1908
ՅՈՒՆԻՍ 24
ՍՈՒՐԲ ԷՋՄԻԱՅԻՆ

Երկրորդ էջը կը սկսի կենսագրութեան բո-
վանդակութեան խորագրերներով*)

«ԾՆՅՈՂՆԵՐՍ: ՈՒՍՄԱՆՍ ԸՆԹԱՅՔԸ:
ՍՈՒՐԲ ԷՋՄԻԱՅԻ ՄԻԱԲԱՆ:
ԵՐԳԻՉ ԵՒ ՈՒՍՈՒՅԻՉ ՄԱՅՐ ԱԹՈ-
ՌՈՒՄ: ՀԱՄԵՐԳՆԵՐՍ ԵՒ ԴԱՍԱ-
ԽՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐՍ: ԳՐՈՒՄՔՆԵՐՍ:

Ծնուել էմ 1869 թուին, Սեպտեմբերի 26-
ին, Փոքր-Ասիայի Կուտինա կամ Քիւքախիա
քաղաքում: Երրորդ օրն ինձ մկրտել են եւ ա-
նունս դրել Սողոմոն:

Հայրս՝ Գէորգ Սողոմոնեանը**) Քիւթա-
հիացի է. իսկ մայրս՝ Թագուհի Յովհաննիս-
եանը Բուրսայի: Երկուսն էլ հայ են:

*) Պահպանուած է Կոմիտաս Վ. -ի ուղղա-
գրութիւնը: Թ. Լ.

**) Սողոմոնեաններն ու Քիւթահիայի հայ
ընտանիքները հայկական Ձոք ցեղիցն են եւ
գաղթել են ժէ դարու վերջում Գողթն գաւառի
Յզնայ գիւղից: Կ. Վ.

Հօրս եւ մօրս ազգատոհմը ի բնէ ձայնեղ
է: Հայրս եւ հօրեղբայրս՝ Յարութիւն Սողո-
մոնեանը յայտնի դպիր են եղել մեր քաղաքի
Ս. Թէոդորոս եկեղեցում: Մօրս եւ հօրս տա-
հիկ լեզուով եւ եղանակներով յօրինած երգե-
րը, որոնցից մի քանիսը արդէն գրել էմ 1893
թուին հայրենիքումս, դեռ երգում են մեծ
հիացմունքով մեր քաղաքի ծերերը:

Մայրս վախճանուել է 1870 թուին, իսկ
հայրս՝ 1880 թուին: Ծնողներին մահից յետոյ
ինձ՝ միամօր դաւակիս դաստիարակել եւ ուս-
մանս մասին մեծ հոգ է տարել հօրական տատս
Մարիամը:

1876 թուին էր, երբ առաջին անգամ ոտքս
գրի դպրոցի շէմքը: Մեր քաղաքի վարժարանը
մի չորս բաժանմունք ունեցող դպրոց էր: 1880
թուին աւարտեցի այդ վարժարանը, եւ հայրս,
իր մահից չորս ամիս առաջ, ինձ ուղարկեց
Բուրսայի վարժարանը: Դեռ տարին չբոլո-
րած, հօրս մահուան պատճառով, մեր քաղաքը
վերադարձայ:

1881 թուին մեր վիճակի առաջնորդը՝ Գէ-
որգ Վարդապետ Դերձակեանը պէտք է գնար
Սուրբ Էջմիածին եպիսկոպոս ձեռնադրուելու:
Գէորգ Դ. ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը հրա-
մանադրել էր, որ առաջնորդը հետը բերէ եւ
մի որբ աշակերտ իր Ս. Էջմիածնում հիմնած
Մայր Աթոռի Գէորգեան ձեմարանի համար:
20 օրրի մէջ վիճակն ինձ ընկաւ, եւ առաջ-
նորդն ինձ Ս. Էջմիածին բերաւ:

1881|82 ուսումնական տարեշրջանին՝ Սեպ-
տեմբերի 15-ին մտայ Գէորգեան Հոգեւոր ձե-
մարանն իրրեւ զիշերօթիկ սան եւ աւարտեցի
դպրոցական ու լսարանական բաժինը 1892|93
ուսումնական տարեշրջանին:

1896 թուին, հայ յայտնի բարեգործ Ա-
ղեքանդր Մանթաշեանի օժանդակութեամբ,
յնացի Բերլին երամշտական ուսումնա կատա-
րելագործելու: Դիմեցի աշխարհահայտի ջու-
թուկահար Յովսէփ Յովակիմին, որ Բերլինի
արքունի երամշտանոցի տեսուչն էր: Խորհուրդ
ստաւ մտնել Ռիխարդ Շմիթի մասնաւոր ե-
րամշտանոցը: Ուսուցչապետ եւ արքունի երա-
մրշտապետ տեսուչ Ռիխարդ Շմիթը յանձն
տաւ ինձ հետ պարտադէյ առանձնապէս:

Թէեւ ծանօթ էր ինձ գաշնակի ուսումը
մինչեւ կեղծ յաջարկութիւնները, բայց սկզբից՝

սկսեցինք, որ հիմնաւոր լինի: Շմիթի մօտ մնացի ուղիղ երեք տարի՝ 1896 թուի Յունիսից մինչև 1899 թուի Յունիսը: Աւարտեցի տեսական եւ մանաւանդ գործնական երաժշտութեան ամբողջ դասընթացը:

Միաժամանակ իսկական ուսանող գրուեցայ Բերլինի արքունի Ֆրիդրիխ-Վիլհելմ համալսարանի փիլիսոփայական բաժնում եւ լրացրի երաժշտութեան փիլիսոփայական պատմական դասընթացը: Ուսուցչապետներս էին՝ F. Bellermann, O. Fleischer եւ G. Friedlander:

1899 թուին, Սեպտեմբերին, վերադարձայ Ս. էջմիածին:

Դեռ Գէորգեան ձեմարանի Զ. դասարանի աշակերտ էի, երբ Մակար Ա. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի օրով մտայ Ս. էջմիածնայ միաբանութեան շարքը: 1890 թուին, Յունիսի 8-ին ձեռնադրուեցայ աւագ սարկաւազ: 1893 թուին, Սեպտեմբերի 11-ին, Մկրտիչ Ա. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի օրով ձեռնադրուեցայ արեղայ: 1895 թուին, Փետրուարի 26-ին ձեռնադրուեցայ վարդապետ: Արտասահմանում ես վարդապետ ուսանող էի:

Ձեմարան մտած օրից երգիչ եւ Մայր Աթոռի աչքի ընկնող ձայնեղ մանուկներից մէկն էի: Երբ Գէորգ Դ. կաթողիկոսն իջնում էր վեհարանից Մայր Տաճար, ես եւ իմ մի ձայնեղ ընկերս կանգնում էինք նորա Աթոռի մօտ եւ այնպէս երգում միայնակները: Մեր երգելու ժամանակ ծերունի Հայրապետի արցունքները գլորւում էին եւ թաւալուելով խիտ ու ճերմակ մորուսի վրայով թափնում էին փիլոնի ծալքերի մէջ:

Մակար Ա. -ի օրով արդէն գլխաւոր դասապետ էի Մայր Աթոռում Դ. դասարանիցն սկըսած: Մկրտիչ Ա. -ի օրով 1893-ի Սեպտեմբերի սկզբին նշանակուեցի ձեմարանի երաժշտութեան ուսուցիչ: Դաս էի տալիս հայ եկեղեցական երաժշտութիւնը հայ նորագոյն եւ եւրոպական ձայնանիշերով մինչեւ արտասահման գնալս: Երաժշտանոցն ու համալսարանն աւարտելուցս յետոյ 1899-ի Սեպտեմբերին վերսկըսեցի ձեմարանի դասերս, նշանակուեցայ Մայր Աթոռի երաժշտապետ եւ վարում եմ Մայր Տաճարի բազմաձայն խումբը:

Առաջին համերգը միացած էր Բերլինի

Բ. դասախօսութեան հետ: Եւրոպայում մեծ համերգս տեղի ունեցաւ Փարիզում, Փարիզի Հայկական Միութեան ձեռնընկերութեամբ 1907-ի Դեկտեմբերի 1-ին: Այս համերգով նըպատակ ունէի ծանօթացնել Ֆրանսայի երաժիշտ աշխարհին հայ ժողովրդի եկեղեցական եւ ժողովրդական ստեղծագործութիւնները: Այս համերգի մասին խօսեցին գրեթէ բոլոր երաժշտական հրատարակութիւնները, իսկ մանրամասնաբար Le Mercure Musical 2e Annee No. 23-24, 15 Decembre, P. 422-424: Փարիզի համերգից յետոյ հրաւէր ստացայ Զուիցերլանդի հայ ուսանողութիւններից համերգներ տալու համար հետեւեալ քաղաքներում՝ Յիւրիխ, Լօզան եւ Ժընեւ, Կովկասում համերգներ եմ տուել Ս. էջմիածին, Երեւան, Տիբիսիս եւ Բազում:

Անդրանիկ դասախօսութիւնն արել եմ «Հայ ժողովրդական եւ եկեղեցական երաժշտութեան» մասին աւարտելուցս անմիջապէս յետոյ Բերլինի «Միջազգային Երաժշտական Ընկերութեան» համար 1899 թուին, Մայիսի 10-ին: Այս ընկերութեան հիմնադիր ժողովի անդամներից մէկն էլ ես էի: Նոյն դասախօսութիւնն ընկերութեան խնդիրքով երկրորդեցի 1899-ի Յունիսի 14-ին, աւելի բազմամարդ երաժիշտ հասարակութեան առջեւ նոյն քաղաքում՝ Շարվենքայի երաժշտանոցի սրահում:

Այս դասախօսութեան մասին գրուեցաւ թերթերի մէջ հիացմունքով եւ «Միջազգային Երաժշտական Ընկերութեան» ամսագրի մէջ (Zeitschrift der Internationalen Musik-Gesellschaft, Jahrgang I., Heft 1-2, Oktober-November 1899, Seite 46-47):

Երրորդ դասախօսութեան հրաւէրն ստացայ, նոյն նիւթի մասին, Փարիզի համերգից յետոյ, Ecole des Hautes Etudes-ի վարչութիւնից եւ կարդացի՝ մի փոքրիկ համերգ կցելով, 1907 Յունուարի 13-ին:

Միւս դասախօսութիւնները նոյն նիւթի մասին արել եմ Սուրբ էջմիածնոյ Գէորգեան ձեմարանում, Իգտիր գիւղում, Տիբիսիս, Բազում, Փարիզ, Բերն, Լօզան, Ժընեւ, Վենետիկ քաղաքներում հայերէն լեզուով հայ հասարակութեան համար:

Իմ աշխատութիւններս են՝

Ա. Տպուած

Յօդուածներ՝

1. Հայոց եկեղեցական եղանակները («Արարատ»):

2. Նիւթեր ժԹ. դարու հայոց երաժշտութեան պատմութեան («Արարատ»)::

3. Քննադատական յօդուածներ («Արարատ»):

4. Das Interpunktionssystem der Armenier (Sammelbande der Internationalen Musik-Gesellschaft. Jahrgang I. Heft 1. Oktober-November 1899, Seite: 54-64):

5. Armeniens Volkstumliche Reigentanze (Zeitschrift der Armenischen Philologie):

6. La Musique Rustique Armenienne (Mercure Musical et Bulletin Francais de la Societe Internationale de Musique (Section de Paris) IIIe Annee, 15 Mai 1907, P. 472-490):

Երգարաններ՝

1. Շար Ակնայ ժողովրդական երգերի (25 հատ). 1895. Ս. էջմիածին (հայ ձայնանիշերով):

2. Հաղար ու մի խաղ*, Ա. յիսնեակ, 1904

3. Հաղար ու մի խաղ, Բ. յիսնեակ, 1905

4. Melodies Kurdes (13 հատ). Imprimerie de Musique de P. Jurgenson a Moscou, 1905 (?):

5. «Հայ Քնար», հաւաքածու գեղջուկ երգերի. Imp. C. Roder, Paris:

6. Հատով երգեր զանազան թերթերում:

Բ. Անտիպ աշխատութիւններ

1. Հայ ժողովրդական երգեր.

2. Հայ հոգեւոր երգեր.

3. Օտար երգեր զանազան լեզուներով (ինքնուրոյն).

4. Տաճիկ երգեր

5. Զանազան պարեր նուագարանների համար.

6. Ուսումնասիրութիւն հայ ժողովրդական երաժշտութեան.

7. Ուսումնասիրութիւն հայ եկեղեցական երաժշտութեան.

8. Սագարանութիւն.

9. Զանազան երաժշտական դասագրքեր.

10. Թարգմանութիւններ (երաժշտութեան վերաբերեալ):

Այստեղ կը վերջանայ Կոմիտաս Վարդապետի ինքնակենսագրութիւնը: Նախ պէտք կը նկատեմ յիշել, որ իր տպուած աշխատութիւններուն ցանկը լրացնելու է 1908-էն ապրիլն՝ մինչեւ իր հիւանդութիւնը լոյս տեսած գործերով, որոնցմէ ինծի ծանօթ են հայ ժողովրդական երգերու երկու հաւաքածուներ, տպագրուած Լա յիցիզ: Հաւանական է, որ Վարդապետի անտիպ գործերու այստեղ յիշուած ցանկն ալ լրիւ չէ. որովհետեւ, որքան գիտեմ, երաժշտագէտը իր Պոլիս եղած ատենը ուրիշ ուսումնասիրութիւններ ալ կը կատարէր: Այս կէտը պիտի կարենային ճշդել իր աշակերտները, որոնք կ'աշխատէին Կոմիտաս Վ. -ի քով մինչեւ 1915 եւ անկէ ետք անկախօրէն կարգ մը հրատարակութիւններ ըրած են: Ասկէ զատ, եթէ չեմ սխալիր, մօտ երկու տարի առաջ յատուկ կազմուած յանձնաժողովի մը կողմէն կոչ եղաւ՝ իրեն ղրկելու այն բոլոր նիւթերը, որոնք ունէ անշուքիւն ունին Կոմիտաս Վ. -ի կեանքի եւ գործունէութեան հետ: Հաւանական է, որ արդէն բաւական նիւթ ժողովուած լինի:

Մեր արուեստի (մասնաւորաբար երաժշտութեան) պատմութեան եւ տեսութեան ուսումնասիրութեանը նպաստած լինելու տեսակէտով չափազանց կարեւոր է հաւաքել եւ ժողովածուի մը մէջ ամփոփել Կոմիտաս Վ. -ի տպագրած բոլոր յօդուածները եւ ուսումնասիրութիւնները, իսկ ուրիշ ժողովածուի մը մէջ ալ՝ իր ձայնագրած եւ մշակած երաժշտական երկերը, անշուշտ պայմանով որ այդ ամէնը կատարուի ամենայն խնամքով ձեռնհաս խմբագրական մարմնի մը կողմէն: Ապա անհրաժեշտ է նաեւ, որ ուսումնասիրուին ու կարգի բերուելով հրատարակուին իր անտիպ գործերը: Այդ աշխատանքը կրնայ ստանձնել նոյն խմբագրական մարմինը: Տարակոյս չունիմ, որ այդ հրատարակութիւնները մեր ազգատիկ երաժշտական գրականութեան համար թանկագին դանձ մը լինելէ զատ՝ նոր լուսաւոր հորիզոններ պիտի բանան հայ երաժշտական արուեստը ուսումնասիրողներուն առջեւ.

մանաւանդ եթէ նկատի առնենք, որ Կոմիտաս Վարդապետը հայկական երաժշտութեան մարդին մէջ ազդարարը եւ, երեւութապէս, միակ ներկայացուցիչն է տեսութեան մը, որը մինչ այդ անձանօթ էր նոյն իսկ արեւելեան երաժշտութեամբ զբաղող մասնագէտներուն, եւ որուն յաջորդական զարգացումն ու կիրառումը պիտի յառաջ բերէր յեղաշրջում մը հայ երգի ձայնադրման եւ ներդաշնակման վերաբերմամբ:

Կոմիտաս վարդապետը լիութի հատուցած է իր պարտքը հայ երաժշտական արուեստին եւ արժանի է անսահման երախտագիտութեան: Ու այն ատեն, երբ այդ զժրախտը հաշմանդամ՝ այլեւս ոչ մէկ բանի պէտք ունի, թող հայ հանրութիւնը արտայայտէ իր երախտիքին զգացումը՝ մոռացութենէ փրկելով մեծ արուեստագէտին երկերը:

Այդ կը լինի խոշոր ծառայութիւն նաեւ հայ ժողովուրդին հանդէպ:

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Գրեց՝ ՄԻՆԱՍՈՐԵԱՆ

Հայաստանի խորհրդայնացման երեք տարին լրացաւ: Համեմատարար այդ կարճ ժամանակաշրջանում հայ ժողովուրդը ապրեց բուռն իրապիւր ընաշրջման բոլոր փուլերը: Եւ այժմ, երբ նա թեւակոխում է այդ իշխանութեան շորքերը տարին, օտար հորիզոնների տակ ապրող ամէն մի հայ մարդուն հետաքրքրող հարցն այն է, թէ ի՞նչ է տուել հայ ժողովուրդին խորհրդային իշխանութիւնը: Հասարակական ու կուսակցական ընդհանուր խնդիրների հետ զունգընթաց պէտք է հաշուի առնել նաեւ մեր ներքին կեանքի մէջ տեղի ունեցող փոփոխութիւնները, որովհետեւ, որքան էլ հայ քաղաքական ապագան կապուած լինի ներկայ եւ ապագայ Ռուսաստանի հետ, այդ փոփոխութիւնները զուրկ չեն իրենց ուրոյն արժէքից, եւ, ինչքան էլ դժուար լինի բուլղեւիկեան մամուլի միակերպ թմբկահարութեան միջից պարզել իսկութիւնը, խնդիրը այժմէականութիւն ունի:

Կարեւորագոյն հարցերից առաջինը, ի հարկէ, մեր երկրի ներկայ տնտեսական դրութիւնն է, որ պայմանաւորում է բուլղեւիկների տնտեսական յարափոփոխ քաղաքականութեամբ եւ իր հերթին ազդում է հայ կեանքի մնացած կազմերի վրայ: 0

Հայաստանի խորհրդայնացումը զուգադիպեց խորհրդային Ռուսաստանի տնտեսական քաղաքականութեան բեկման շրջանին: Նախքան X-երրորդ համառուսական համագումարը, որտեղ ծնունդ առաւ չարարաստիկ «նեպը»

կամ տնտեսական նոր քաղաքականութիւնը, նահանջը սկսուած էր արդէն տնտեսական ճակատի վրայ եւ նշանակալից զիջումներ էին կատարուել յօգուտ մասնաւոր սեփականութեան, ապագայնացման եւ ազատ առեւտուրի սկզբունքների: Այդ զիջումների պատճառները յայտնի են եւ նրանց լուսարանութիւնը իր ուրոյն տեղն ունի արտասահմանի գրականութեան մէջ. սակայն, հայ ընթերցող հասարակութեան լայն խաւերին դեռ այսօր էն մնում այն բացատրութիւնները, որ տալիս են հայ բուլղեւիկները այդ մասին:

«Յեղափոխութիւնը փառաւոր յաղթանակ տարաւ, բայց այդ յաղթանակը բանուորագիւղացիական մասսաները ձեռք բերին երկրի ամբողջ տնտեսութեան քայքայման ու մասամբ կործանման գնով», — կարդում ենք «Նորք» ամսագրի առաջին համարում (էջ 184):

Եւ ինչո՞ւ այդպէս եղաւ. — որովհետեւ՝ «1918-1920 թուականներին վարած տնտեսական քաղաքականութիւնը յաջողութեամբ կը պսակուէր մի երկրում, ուր կոմունիստական տնտեսութեան նախապայմաններն արդէն հասունացել են եւ ուր իշխանութեան տրամադրութեան տակ պահանջուելիք քանակութեամբ հարիւրաւոր մթերքներ կան: Խորհրդային Ռուսաստանը զուրկ էր այս բոլորից»:

Զուգընթացաբար պարզում են նաեւ հին քաղաքականութեան հետեւանքները. այսպէս օրինակ՝ «1920-21 թուերի ընթացքում, Խոր-